Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ACHTON FRIIS OG DE DANSKES LAND

Erindringsbilleder af Claus Achton Friis
med tegninger af Johannes Larsen og Achton Friis

GRAFISK

ACHTON FRIIS
OG
DE DANSKES LAND

ACHTON FRIIS OG DE DANSKES LAND

ERINDRINGSBILLEDER AF CLAUS ACHTON FRIIS

MED TEGNINGER AF
JOHANNES LARSEN OG ACHTON FRIIS

Grafisk

Erindringen om min farverige barndomstid beherskes overvejende af naturindtryk og musikalske oplevelser. Jeg er opfyldt af taknemmelighed mod mine forældre, der indgav mig kærlighed til musikken og til mit lands natur.

Min far, Achton Friis, blev en begejstret og klar skildrer af det danske landskab og dansk folkekarakter. Allerede i de yngre år, da han foretog de lange hedevandringer sammen med Jeppe Aakjær og med Mylius Erichsen, hans senere rejsefælle på „Danmark-Ekspeditionen", viste han de interesser og evner, der gjorde ham til skaberen af et varigt værk om vort land, dets egenartede natur, dets fortidsminder og dets levende folk. Med sine noget mørke forudanelser om den langsomme, men sikre forfladigelse af landets hele karakter, er værket idag vel mere værdifuldt og interessant end nogensinde. Det skal forhåbentlig aldrig blive, som han selv frygtede det: et gravskrift!

I 1913 omtalte far for sin ven Jeppe Aakjær sin lyst til at gense Grønland og lave en rejsebeskrivelse af dette lands dragende natur, men Aakjær sagde: „Hvorfor dog rejse så langt væk, når der indenfor landets grænser ligger så meget, for de fleste af os fuldstændig ukendt land, som endnu venter på sin skildrer. Tænk blot på, at Danmark har ikke mindre end 527 øer! Hvad ved vi om disse? – bliv herhjemme og skriv os en bog om *dem!*"

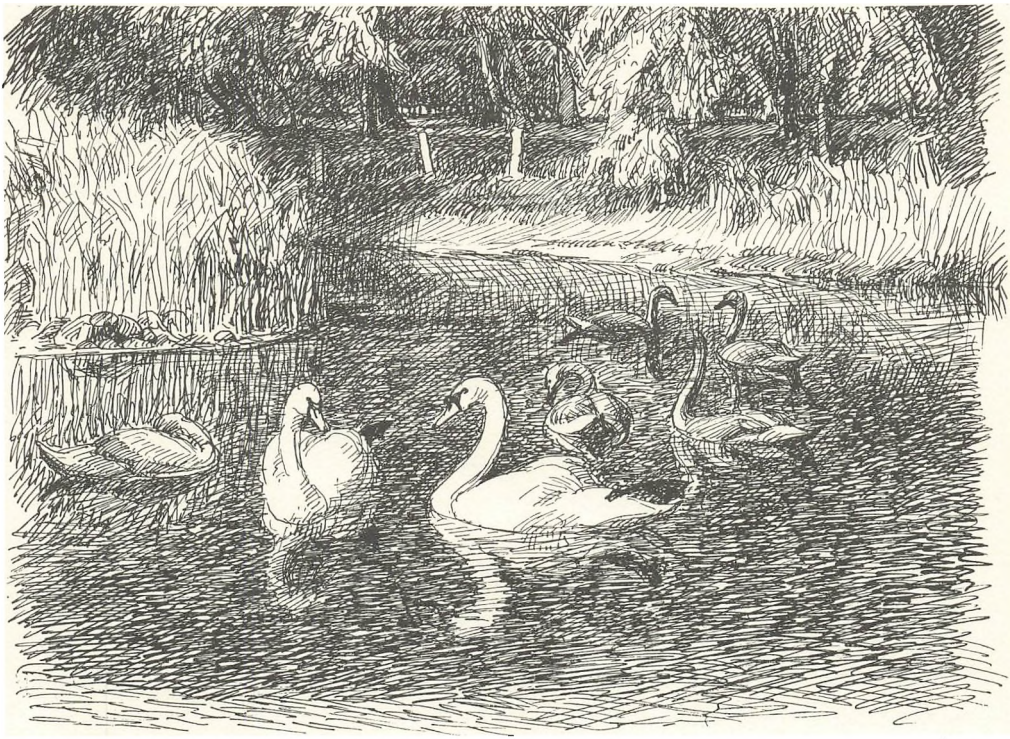
Tanken greb straks far, og lod ham ikke siden i ro. Efter en omhyggelig planlægning af rejsen, der jo først måtte føre igennem alt, hvad bibliotekerne rummede af litteratur om landets topografi, og det var et vældigt indsamlingsarbejde, stod det ham klart, at han måtte ud for at opleve, hvordan landet så ud. Geografisk er Danmark et af de mærkeligste lande i Europa, et helt egenartet ørige, som dengang endnu for størstedelen var ubeskrevet.

Det var aldeles nødvendigt, at endnu en maler deltog i ekspeditionen, da fars arbejde hovedsagelig ville komme til at bestå i indsamling af litterært stof. En bedre rejsefælle og kunstner end Johannes Larsen kunne far ikke have fundet, og dansk litteratur fik da en enestående rejsebeskrivelse fra de to kunstneres land.

En slidsom, men lykkelig tid oprandt for far; og for mor og mig var der altid store oplevelser i vente, når vi fik lov til at være med på rejsen og for en tid følge Johannes Larsen og far i deres arbejde.

Fra mine første rejser med far og mor bort fra hjemmet, fra stuernes verden, de kendte billeder på væggene og musikken om aftenen, har der nedfældet sig de solmættede, farverige billeder af en åben og lysende strand, af småbølger, varm sort tang og fynsk sommer i kysten ved Dyreborg, med Ærø og Taasinge i blånende dis, og „Rylen" for anker midt i solflimmeret. Oppe i land den bugtede, solhvide landevej, de dejlige hyldebuskes duftende skygger og fra den klare himmel lærkernes evige sommersange.

Jeg husker også fjernt de vekslende, eventyrlige farver i havbunden, som jeg så, lænet ud over agtertoften af den lille båd, når vi roedes ud til „Rylen", der red for sit anker; først den lyse, irgrønne sandbund med store mørke sten og enkelte slanke tangplanter, så dybere vand, dybere farver, brune og grønne tangskove i hemmelighedsfulde, skiftende bælter, derefter bundløst dyb; så trak jeg næsen til mig. Den fortættede, sære hygge ombord, lugt af oliemaling og træværk, af tjæret reb,

Ærøskjøbing 30 Aug 1921 H.L.

Ærøskjøbing

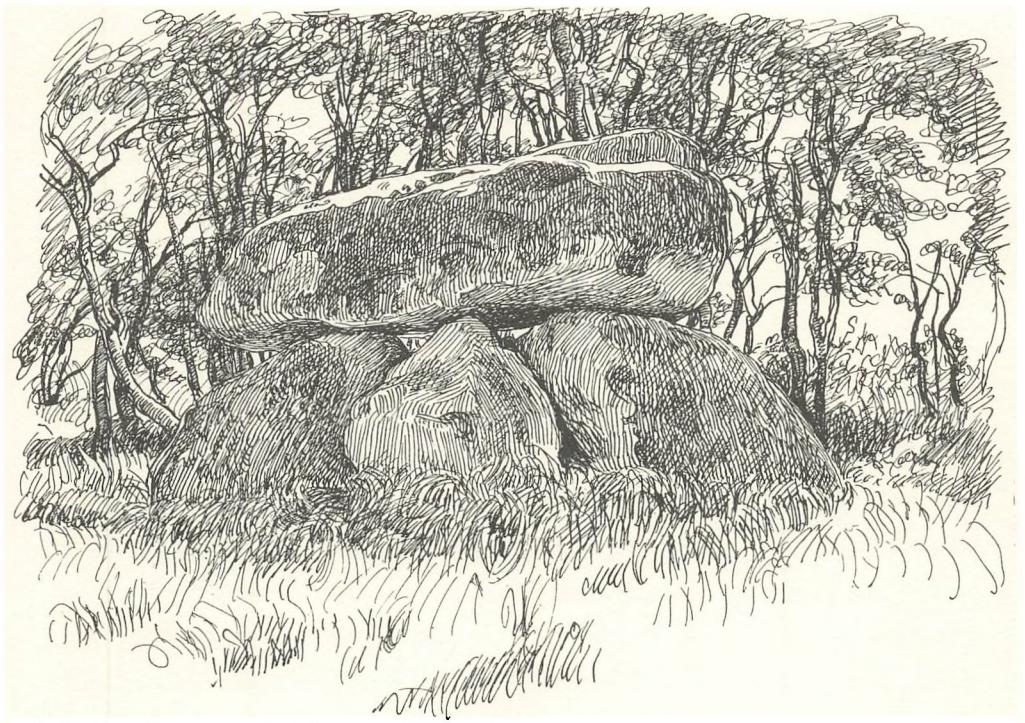
fremmede mænd ombord, som jeg ikke kendte, skipperen med det hvide hageskæg, Johannes Larsen og hans søn – og den milde klukken af bølgerne mod skibets klinkbyggede sider – så en pludselig, kendt lugt af kaffe igennem alt det andet.

I vinterens ensformighed hjemme fandt en udbygning sted af tidligere erfaringer i stuernes geografi, nye kroge og billeder røbede sig ind imellem, og kantede møbler ligeså. Gamle venner kom på besøg og hilstes hjerteligt; mørketiden blev også festlig!

Og der var julens store, lidt mystiske vidunder med varme overalt og velsignet musik. Altid musik, det var fars og mors halve liv. Næsten alle faste erindringsbilleder er forbundet fint med ligeså tydelige musikfarver; trio- og kvartetaftenerne, som jeg sent sov væk fra inde i værelset ved siden af den store stue, med døren på klem – ja, jeg sov aldrig til tiden, jeg oplevede hver ny eller kendt sonate eller trio af Haydn, Mozart eller Beethoven som noget mærkeligt personligt talende. Instrumenterne var strenge eller muntre folk, der talte musik med hverandre, disputerede, kævledes eller faldt ind i enige klange af særlige farver, mørke, rolige stemmer vekslede med lyse udbrud. Sommetider var det fremmede landskaber, der fremmanedes, af og til røde ildebrande. Så hørte jeg „de gamles" samtale om musikken, om de forskellige stemmers skiften og klangfarver. Så sov jeg.

Fars arbejdsværelse var fuldt af mystik; de store jagtbøsser på væggen med deres hemmeligheder, reolernes dyb, billedet af polarulven og uglen højt oppe. Han tegnede og skrev altid, og om aftenen skrev han musikstykker ud for instrumenterne og prøvede stemmerne. Andenstemmerne og bassen fik mig altid til at høre melodien og drømme i tonefarver. Hvilket liv!

Johannes Larsen og Knud Kyhn kom tit på besøg, det var altid festligt. De kunne fortælle! Så forskansede jeg mig altid i en bestemt, dyb stol, og derfra iagttog jeg de store mænd, der gik roligt op og ned ad

Klokkestenen. paa Lyø 27 juli 1921 - 22.

Klokkestenen på Lyø

gulvet, mens de berettede derude fra, talte om trækfugle, om tegninger og farver. Kyhn tegnede dengang vignetter til „Arktiske Jagter", som var en „Jagtudgave" af „Danmark-Ekspeditionen", og Johannes Larsen arbejdede ude i landet med sin pen til „De danskes Øer".

Grønlandsrejsens barske og vældige oplevelser besatte mig aldeles. Når der blev læst op for mig om aftenen, var jeg helt borte i det arktiske; og når de gamle grønlandsfarere havde deres sjældne sammenkomster hos os, var jeg med på rejsen og deltog i frygtelige oplevelser med snestorme og mørke, eller tog med på fantastiske jagter i umådelig kulde under en grøn polarhimmel.

Af alle de mærkelige og store mænd, der tilsyneladende altid dukkede op fra det fjerne, var ingen så vidunderlig og storladen som Knud Rasmussen. Han var for mig, som for så mange andre, selve eventyret, eller bedre: den eventyrlige virkelighed. Ud fra ham gik et sandt og klart arktisk lys, som fængede i omgivelserne, og gjorde hver eneste af disse sjældne aftener til en fest for os alle. Når han kom ind for at sige godnat til mig, der ventede spændt, og satte sig en stund på sengekanten, kunne han finde på at fortælle, som ingen før eller siden, og et eller andet utroligt grønlandsk sagn blev levende for mig. Åh, som han førte mig med sig på sit sprogs stærke vinger!

Og jeg fulgte ham i tankerne, når han var rejst bort på sine nordlige farter. Hvor havde jeg gerne været med ham! Men jeg husker også den frygtelige bevægelse, der greb far, da Knud en dag uventet kom tilbage fra Grønland som en dødssyg mand, men forlangte at gå i land alene, og stod ud af sin køje og vaklende gik fra borde. Få dage senere kom døden til denne store mand. Et skarpt glimt af alvor slog ind i min verden, og gav den smag af salt.

Jeg tegnede altid dengang, fantaserede på papiret og fik mange gode råd af den „gamle", kritik eller opmuntring, altid kammeratligt. Vi oplevede store formiddage på museerne sammen; visse billeder vendte

vi altid tilbage til, og jeg oplevede de første spændende indtryk af keramikkens utrolige farve- og formverden.

Som han dog kunne fortælle om det hele. Og i reolerne hjemme viste han mig bøger, hvori mange af de store tegneres arbejder fortalte mig, hvor dygtigt og klart man kan give sig udtryk, når man kan sit håndværk. Han lærte mig at læse, fulgte mig på vej også dér. Jeg vandt da så småt vej frem og mødte nye landskaber, så at sige, i livets færd. Så talte vi altid om tingene, fortroligt, hyggeligt eller alvorligt, og altid med en anelse af varm humor bag.

Denne store humor, der, som han sagde, ofte har en bitter kærne, har da også farvet mange af hans beretninger i værket om Danmark, så at man gerne smittes deraf og glædes over at rejse med ham og se tingene an på denne fine måde.

Jeg har rejst meget i landet siden dengang, og vender ind imellem tilbage til et gensyn med nogle af „vore steder". Hvor tit kan det ikke være et bittert gensyn; ikke fordi tiden er gået – dette har dog ingen magt over de ægte oplevelsers nærhed – eller fordi de fjerne dages luft er glemt; men det er så ondt at erfare så mange af sine steder såret eller trådt itu, friseret eller tilgriset af ligegyldige mennesker. Et par linier af „Olympios melankoli" står klart for mig af og til, når jeg må nøjes med erindringen om stederne:

„De Træer, vi har elsket, har man til Brænde hugget,
alt det, som var vort Liv, vil bort med Tiden svinde,
som Askehoben spredes, naar Gløderne er slukket,
skal vore Minder flyve for alle vilde Vinde."

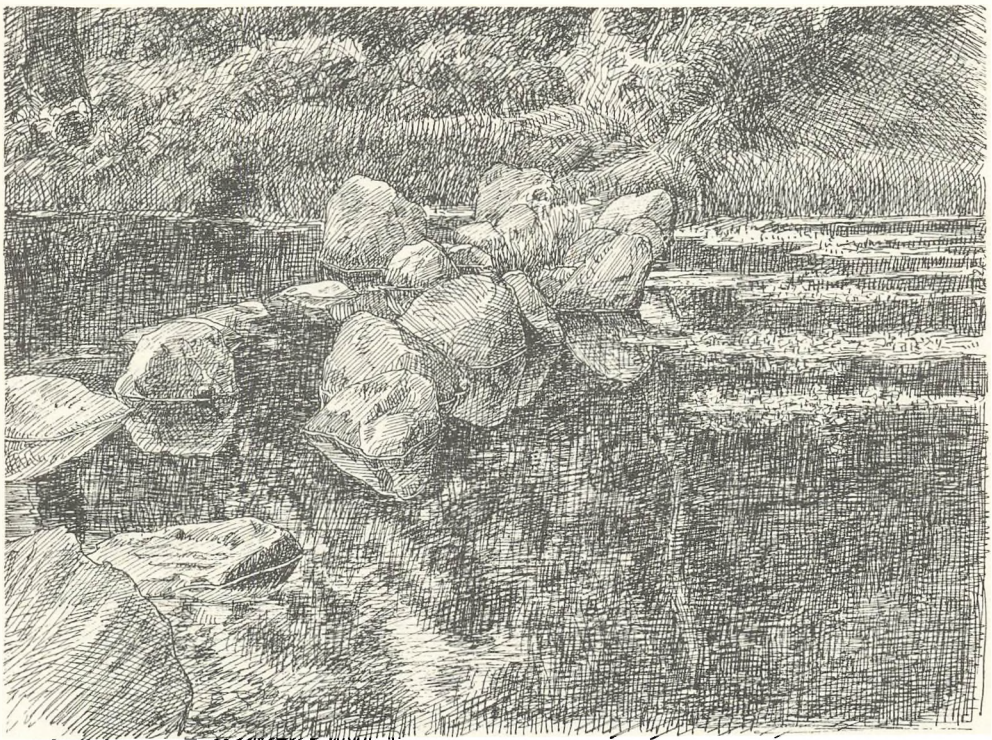
Naturen formår mærkeligt nok aldrig at myrde løs på sig selv så eftertrykkeligt som folk kan, måske med undtagelse af jordskælv og stormfloder; og disse begivenheder er endda i stand til at sætte et vist

storladent mærke på et landskabs karakter, noget mennesker sjældent eller aldrig formår. Sårene efter vor virksomhed heles ikke let. Må jeg nævne eksempler som endeløse, grå granplantager, inddæmninger af fine fjorde; eller Skjern å, eller sommerhuspesten der æder de bedste og frieste områder, og endelig den himmelhøje og arkitektonisk helt hæslige industribebyggelse, der i stedet for at formes og tilpasses sit milieu slår nogle drøje næveslag i det landskabelige ansigt.

Med fars ord i indledningen til bøgerne om Jylland er der allerede for tredive år siden manet frygt frem for, hvad der kan komme til at overgå vort lands egenartede natur, en fortrædigelse af det, der engang gav det særpræg og styrke.

Hastigt undergår især Jyllands store, naturlige forskelligartethed i landskabelig henseende så stærke forandringer på så kort tid, at århundreders værk af en dyb og ren kultur, som de gamle havde skabt, nu står for fald tilsammen med deres helt harmoniske omgivelser, eller værre: er i fare for at blive ændret til ukendelighed. Samtidig vil desværre også menneskene i de forskellige egne miste deres særpræg, under indflydelse af den store udjævningsproces, der idag synes en klar sejrherre. Det lyder måske ondt, men den man elsker, siger man ofte de bitreste ord, og stilfærdigt frygter jeg svaret. –

Men heldigvis, det er da lykkedes mig at fastholde den ellers letvingede drengetids meget naturmættede indtryk, som jeg modtog ved hans side, og at kunne tilbagekalde dem i eet nu, med al den bortebleevne tids duft og farve og lys, der altsammen fik forstærket udtryk gennem fars begejstring og fortællen om, hvad vi så og hørte. Jeg kan genopleve, hvordan jeg fyldtes af undren over alt, hvad Jyllands stærke træk frembar for mine øjne; med sindet gennemtrængt af landets særlige toner og farvet af uforglemmelige syner, drømte jeg videre udover den blånende kiming og de vældige perspektiver, der udbredte sig for mig. Vestenvindens land havde fanget mig.

Gadekær i Spentrup

Sammen stod vi en dag i Blichers fødeegn, han som skrev noget af vort dejligste dansk, og far fortæller derom sådan:

„Det er mærkeligt at gaa her, hvor alt hvad man ved om hans Liv og hans Person og Digtning bliver saa nærværende og levende, at man næsten synes at have kendt ham. Jeg ser paa Stuehusets Indgangsdør med de smukke, fremspringende Søjler, Trappestenen med dens hule Overflade, som Blichers Fødder har slidt i treogtyve Aar, Gadekjæret med dets Dæmning af store tilhugne Kampesten, der har været Skel mellem Præstegaardsjorden og Nabogaarden, og hvorover Blicher ofte maa have skudt Genvej – de Hundrede Aar bliver til et ringe Tidsrum. Den smukke velbevarede Forpagterbolig, som ligger ganske nær ved Præstegaarden og tæt opad Kirkegaardsdiget, og i hvis Gavl Blichers kæreste Datter Malvine, efter at hun var blevet gift og havde faaet Bopæl her, lod lave de to Vinduer med Udsigt til Præstegaarden, for at hun bestandig kunde se hjem til Faderen – Lindealleen op mod Kirkegaardens Laage, gennem hvilken Digteren skred de Tusinder af Gange, alt dette er vel endnu omtrent som det var, alt fører sin dæmpede og vemodsfulde men indtrængende Tale om den gamle Digter og hans Tid.

I Haven findes en Allé af ældgamle, stynede Ahorn med vældige, knortede Stammer. I et Hul i den ene bor et Musvitpar, som farer ud og ind med Føde til Ungerne. Engang imellem sidder Hannen i en Busk i Nærheden og synger sit: Slid din Tid – slid din Tid! Det letter dog lidt at sætte Livet paa Noder for den der kan.

Rønnen blomstrer ved Vejen langs Gadekjæret, Vandranunklerne paa dets mørke Spejl staar i fuldt Flor. Et herligt Billede af en gammel Landsby har man paa dette Sted med den smukke Rytterskole fra Frederik IV's Tid, med Forpagterboligen og Kirken omkring det

dejlige Gadekjær, hvorover Havens vældige Træer hælder deres Grene.

Naar jeg staar på Kirkegaarden ved Graven, der ligger gemt under mægtige Ærs Skygge, her hvor Blicher selv ønskede at hvile, da gribes jeg af en stærk Følelse af Andagt. Thi ingen har lært mig at fatte hvad det vil sige at være Dansk, saaledes som denne gamle jydske Digter. Og i mit Sind klinger her ved hans Grav ganske sagte de dejlige Strofer:

Min Fødestavn er Lyngens brune Land,
Min Barndoms Sol har smilt paa mørken Hede,
Min spæde Fod har traadt den gule Sand,
Blandt sorte Høje bor min Ungdoms Glæde.
Skøn er for mig den blomsterløse Vang!
Min brune Hede er en Edens Have -
Der hvile ogsaa mine Ben engang
Blandt mine Fædres lyngbegroede Grave.

Lyngen er nu langt fra hans Grav. Men hvert Aar, naar Tiden nærmer sig, drager Trækfuglene henover den, naar Uroen har grebet dem og Vinterens Stemme kalder dem til andre Egne."

Jeg lærte mange mærkelige mennesker at kende på disse rejser med far. Forlængst er de borte og folk af deres slags er sjældne nu. Men de *var,* og deres væsen er værd at huske.

I korte glimt viste disse skikkelser sig for mig, og hvor klart staar de ikke frem igen, når jeg læser, hvad far har at berette om dem.

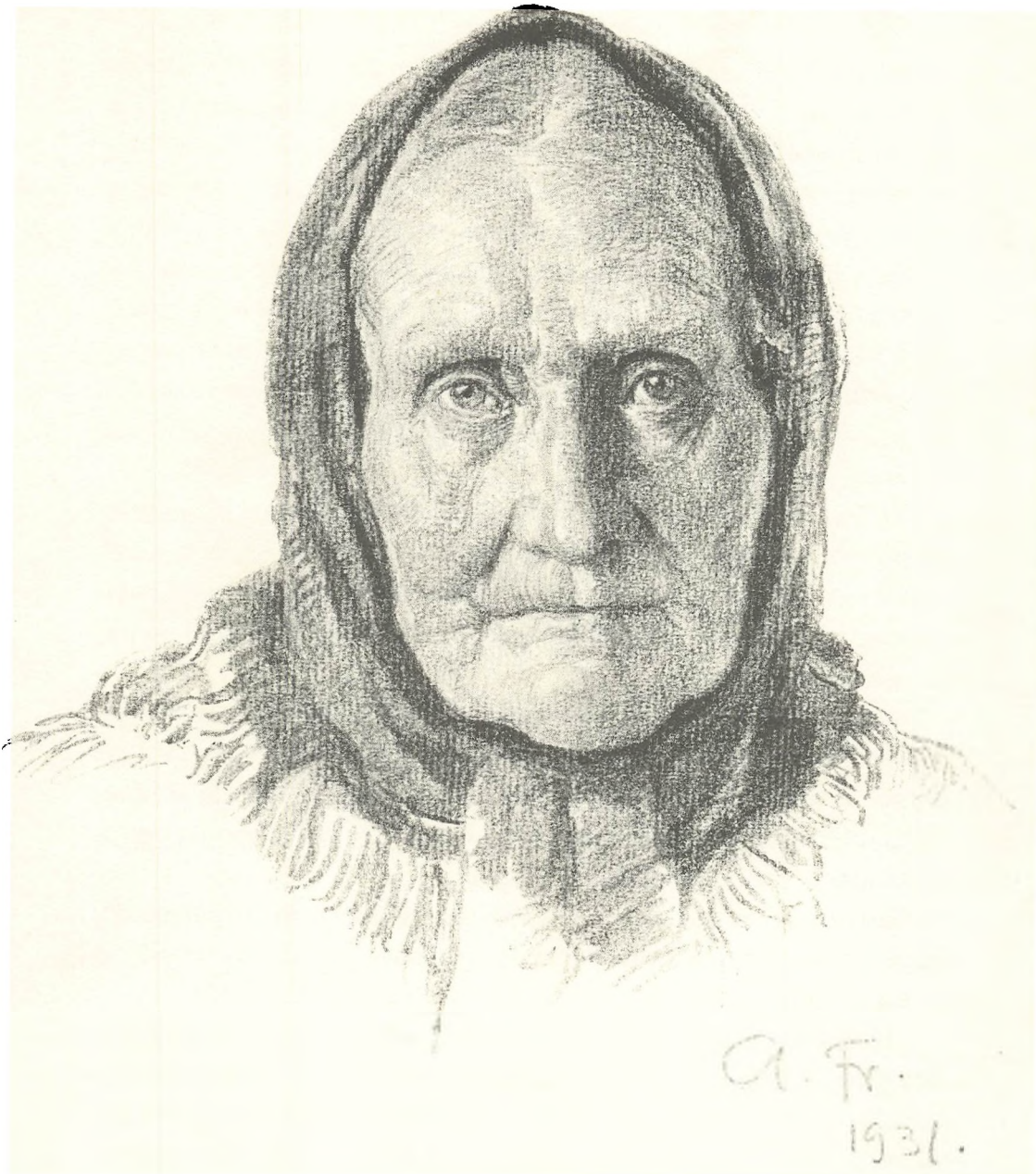
En af de rørende og mærkeligste oplevelser var mødet med „Gamle Stine", som med fars sprog beskrives således:

„Ikke langt fra hans Landsby inde i selve Herning bor en lille, gammel Kone, hvis Skæbne det er værdt at sammenligne med hans. „Stine Skræjjerpigh" kaldtes hun, nu er det blevet til „Gamle Stine". Hun er halvfemsindstyve Aar gammel, men først for tre Aar siden lagde hun Naalen til Side. Hun begyndte lige saa langt nede fra, som den gamle Vismand, men hun blev hele Livet ved sin Naal, som hun fik i Haanden første Gang, da hun var fjorten Aar og først slap, da hun var syvogfirs. I treoghalvfjerds Aar har hun syet og syet fra Morgen til Kvæld, og hun kom aldrig videre. Jo, det er sandt – hun benyttede sin Fritid til at gifte sig med en Murer og faa elleve Børn, en Opgave, som i og for sig kunde være nok til at fylde et almindeligt Menneskeliv. De seks af Børnene lever da for Resten endnu, jo – jo. Hun viser mig Fotografierne af dem: det er gode Børn, siger hun, oppe i Tresserne nogen af dem!

Hele hendes Liv var en lige Linie. Hun er født i Gabs ved Aulum 1841 og har virket som Skrædderpige her og i Vildbjerg, Sinding, Timring og Herning. Rejser var hun ellers aldrig på udenfor sin Egn, og store Oplevelser kender hun jo ikke til, uden den ene, at da hun i sytten Aar havde stridt med Naal og Fingerbøl alene, blev der Raad til at anskaffe en Symaskine – til at dreje med Haanden naturligvis. Den staar derhenne og tænker sit; den ligner et Jordfund, en Jernalderopfindelse, i sig selv et helt Folkemuseum, opstillet paa en Kommode. Naa, og saa var det vel ogsaa en Oplevelse, da hun for tre Aar siden standsede Maskinen; men morsom har denne sidste næppe været.

Hvordan har Livet nu formet gamle Stine? Ja – man behøver strengt taget kun at se hendes Ansigt for at være klar over det! Men naar hun taler med sin forsigtige, uendelig bløde Røst, og man hører de smaa Ord og Sætninger, hun former, saa ved man med Sikkerhed, at hun er den elskeligste Sjæl på Jorden. Men mere end det: hun er fuldkommen lykkelig!

Hun synes, at Verden og Menneskene har været saa forbavsende

„Gamle Stine“

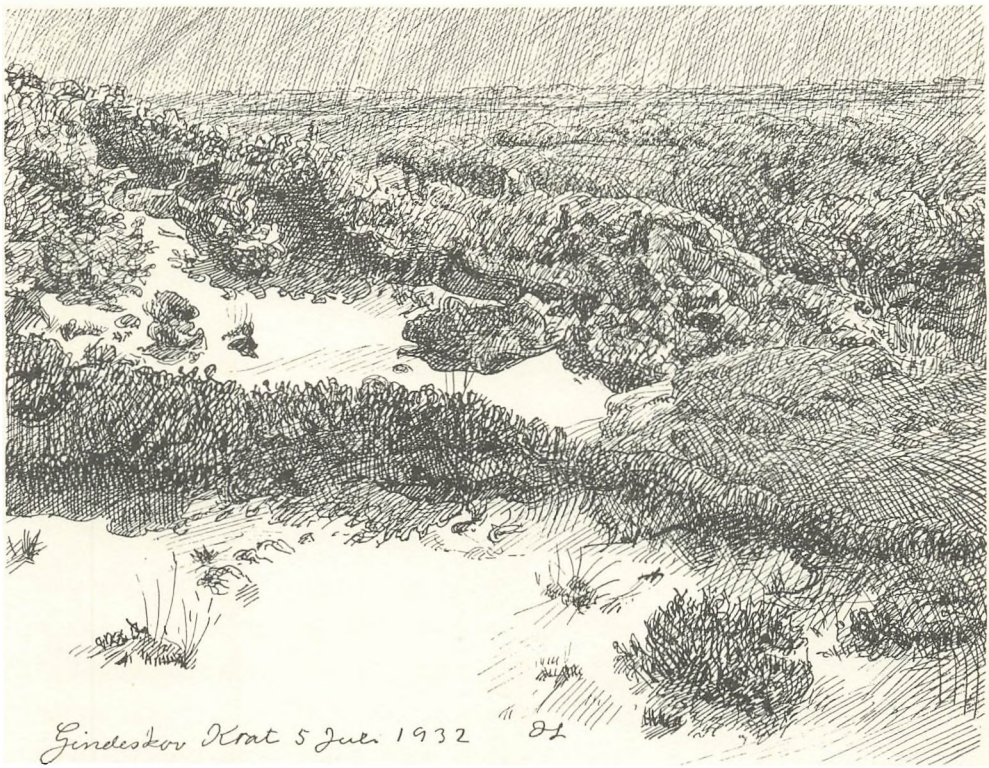
gode imod hende. Hun har rigtig været heldig; og naar hun taler om dette, kommer der let et Glimt af Glædestaarer i hendes Øjne. Men i sin Tilfredshed over sin egen Skæbne glemmer hun ikke at være medfølende med andre, naar det efter hendes Mening gaar rigtigt vrangt for dem. Da hun spørger mig, hvor længe jeg har været hjemmefra, og jeg svarer: Tre Maaneder, men i Fjor var jeg her i seks, saa siger hun straks: „Naah – ja, saa kan A da forsto', te Di et' er gywt!" Men da jeg tilstaar, at jeg baade har Kone og Barn, udbryder hun med den dybeste Medlidenhed, idet hun lægger begge Hænder paa min Arm: „Men, Herreguj, ih nej da – det er endda Synd for Dem, at Di skal undvær' aalt det saa læng!"

Da jeg ved et af mine Besøg hos hende medbragte nogle Smaating, Kaffe og Chokolade, som jeg forærede hende, blev hun helt betaget: „Hvordan kan det da vær' te Di er saa forskrækkelig gue imod mæ!" udbrød hun. Hendes Forundring over alt det gode, der times hende, kender ingen Grænser.

Stine er slet ikke noget Hængehoved; hun er blot vant til, at der kræves en hel Del af hende, og hun har „kastet sine Evner af i de nærmeste Krav", uden at ræsonnere stærkt over, om der var Retfærdighed i Regnskabet. Men hun er én af dem, der har noget til gode et eller andet Sted – *hun duede!*

Hun lo friskt og godt, naar vi morede os sammen over en Skæmt. Og den 90-aarige Kvinde med de glatte, rødmossede Kinder saa ungdommelig og smuk ud, naar hun lo.

– Gamle Stine fik aldrig Tid til at spise af Kundskabens Træ, det er ikke det, der har holdt hende oppe. Men hendes ydmyge Livsbane, der altid har holdt sig paa „de nedrige Steder", fører hende lige lukt ind i Himlen. Alene for hendes Skyld vil jeg formode, at der maa være en saadan. Maaske burde den gode Gud ved Siden af hendes Plads henstille en smuk, ny Symaskine i Stedet for en Harpe."

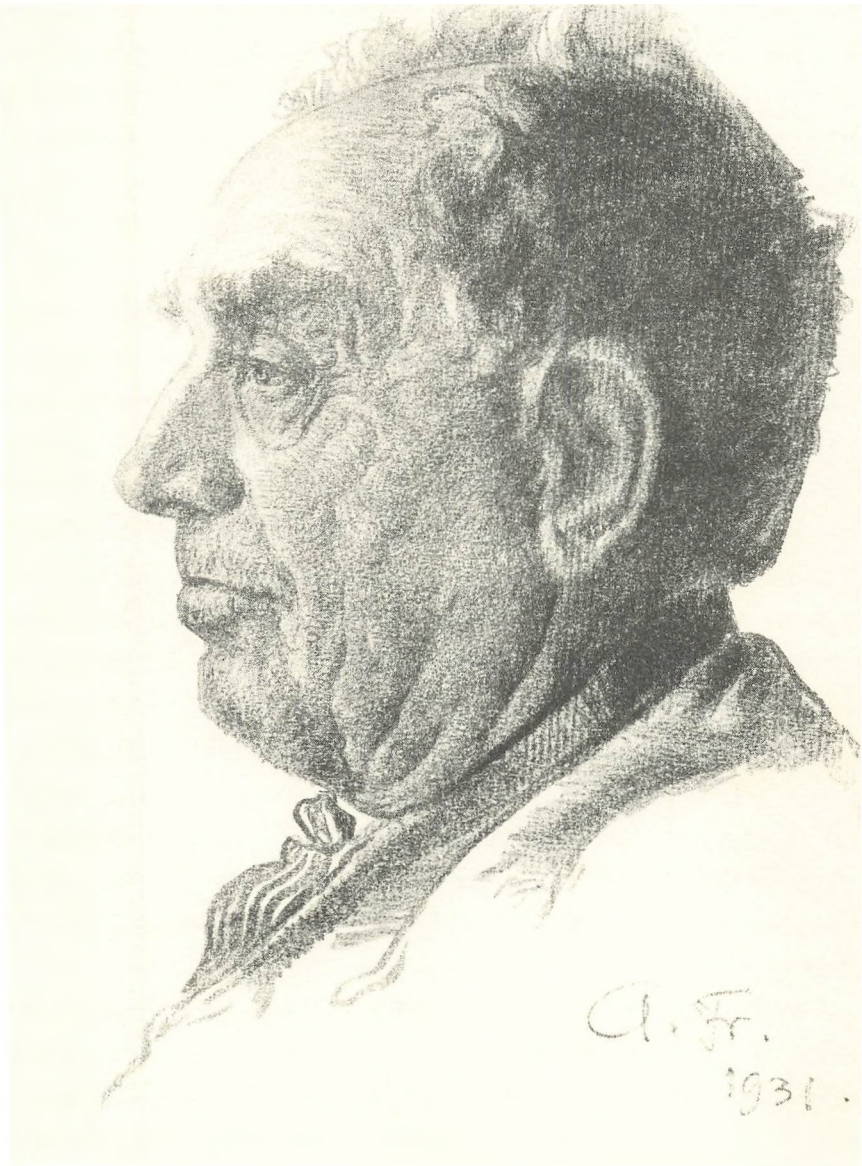

Gindeskov Krat

Helt modsat dette fredelige indtryk var vort sammentræf med den berømte „Stærke Hans". En brændende varm sommerdag i et strengt og mørkt hedelandskab, hvor man egentlig kun venter at finde folk af netop hans type gemt, møder vi „Stærke Hans" i Hvidemose, og far fortæller herom følgende:

„De vældige Mosestrækninger ved Trindemose og Hvidemose er forlængst taget i Brug af den moderne Tørvefabrikation og ligger for mange Hundrede Tønder Lands Vedkommende allerede opbrugte, bogstavelig talt opædte til Bunden af Maskinerne. Det er et underligt Syn, et uhyggeligt Øde, disse døde Moser, hvor alt hvad der duer er bortslæbt og kun det røde, størknede Dynd er tilbage. Som Græshopper i uhyre Format er Fabrikkerne skredet hen over Stedet, flyttende sig efterhaanden som de spiste op. Men der er en Ende paa alting; tidligere fabrikeredes her omtrent 10 Millioner Tørv om Aaret, nu kun 3-4. Og af godt et Dusin Fabrikker er i Hvidemose nu kun et Par Stykker tilbage. Henover den sørgelige Ørken begynder den barmhjertige Lyng og lidt magert Græs allerede at dække over Ødelæggelsernes Spor.

Vejen hen til Stærke Hans' Hytte er elendig, opkørt af de tunge Tørvelastbiler, og nu glemt og øde. Huset ligger ensomt nær ved den lille Skaansø, der som et bedrøveligt Øje stirrer mod Himlen, omgivet af mørke Lyngbakker. Men Kæmpehøje følger endnu Vejens Bugtninger gennem det sørgelige Hedeland, hvis eneste Liv synes at være nogle faa Lærker foruden Engpiberen – „Lyngspurven", som Blicher kaldte den. – Stærke Hans staar udenfor sit Hus, da jeg nærmer mig. Paa lang Afstand ser jeg hans svære Skikkelse, som rager op næsten i Højde med Tagskægget. Han byggede Huset for 25 Aar siden; men i det dobbelte Tidsrum har han arbejdet i Moserne, sidst for Fabrikkerne, der nu er forsvundet og har efterladt ham paa Randen af den

„Stærke Hans“

tømte Mose. Huset ejer han ikke mere, det er solgt til en Arbejder, som bor her; men han nyder som Lejer sit Otium her og tilbringer sit Livs Aften med at sysle med en Skraa og ryge paa sin lange Pibe. Tiltrods for sine 82 Aar er han endnu en Knag at se til, den gamle Skøjer. Stærk som en Bjørn maa han have været, en Trealenskarl; det er en god fast Næve, der bliver rakt mig uden Tøven, jeg maa selv klemme godt til, for ikke at gi' mig.

Jeg søger forgæves efter det mindste fremmedartede Præg i hans Ansigt; Kraniet og de stærke Træk er nordiske. Han er en udpræget Langskalle med stærk, let krummet Næse, en fast bred Mund og en pragtfuld Hage. Haaret, som har været mørkt, er nu stærkt graanet ved Tindingerne og i Skægstubbene. Øjnene – eller rettere Øjet, for det ene har han mistet allerede som ung, vistnok i et Slagsmaal – er af en dyb, mørkegraa Farve. Skønt ingen Fremmede er ventet, er han velklædt og proper, de store velformede Hænder med de lange Fingre er rene. Men der er noget ved hele Manden, der virker fremmedartet, noget gesvindt i Manererne, noget forslagent og skøjeragtigt i Blikket, som røber Kærnen i et Væsen, der er fjærnt fra Bondens. Det siges, at den svære, men ranke og smidige Gamling endnu kan være hidsig og opfarende, naar noget gaar ham paatværs. Navnet tyder paa, at han i gamle Dage ikke har været bange for at bruge Næverne, og endnu skal han ikke gaa afvejen for at lange en Lussing ud eller ialfald stille den i Udsigt. Han har ikke været til at spøge med!

Der er ingen Tvivl om, at han straks ved, hvorfor jeg søger ham. Han tager det ganske naturligt, at jeg ved hvem han er, og vedkender sig det i Tavshed. Det er ikke første Gang, han er bleven opsøgt som Stammens sidste Ætling her paa Heden. Men han spørger naturligvis straks om, hvad jeg er for en Kaa'el og om mit Ærinde; det byder god Tone. Det er med et lille hurtigt Smil over det poliske Ansigt, han oplyser mig om, at han baade er bleven fotograferet og filmet herude. – „Det

hiele bløw sendt te Kjøvvenhavn, aa det æ da derind' indno!" siger han. Han fortæller at foruden Aakjær har Pastor Chr. H. Lidegaard fra Kragelund ved Silkeborg besøgt ham, og at den sidste har gjort en Mængde Optegnelser om ham, hans Slægt og dens Levnedsløb.

– „Nowed aa'ed legger visnok hos Jeppe," siger han. Han har endnu aldrig set noget af det paa Tryk; men det kan ogsaa være det samme. „For det A fortaal dem, det war jenne swot Løwn aalsammen!"

Jeg vil tro, at dette Udbrud er en lille Hævnakt, fordi de trykte Beretninger, som hidrører fra Pastor Lidegaards Haand, ikke er bleven sendt ham. Ialfald har jeg konstateret, at hvad han fortalte mig er Ord til andet Gentagelser af Dele af disse Avisartikler. Og hvad han fortalte mig, „det war Fandeme sand'!"

Under indtrykkene af landets mangfoldigt skiftende ansigt blev også jeg mig bevidst, at her var en rigdom af natur og vejr, der helt gik mig i blodet, og som sammen med hvad jeg hørte af dansk egnshistorie, næsten færdigtegnede en kæde af billeder af et land, der i sandhed var værd at leve i og at lære at kende!

Det var en susende østenkuling fra den åbne Grenå strand, der fik far til at berette for mig om Søren Kannes berømte dåd, mens vi stod og så det gråblæste hav vandre ind mod os i hvide brændinger, og hår og tøj blev saltet til. Det var vel noget for en dreng at høre Blichers: *„Det blæste en Storm udi Kattegat, de Bølger de ginge saa høje –"* på stedet, og selv om storheden i dette jævne, stærke sprog næppe gik op for mig, så gik dog blæsten og visens tunge gang mig helt til marv og ben.

Og i Rebild bakker, mørke bjerge som de var for mig, med ujævne, gule furer og de vældige rygges sving ned i dalenes skovpelse, annammede jeg den sorte uhygge ved forestillingen om gamle dages barske færden i landskabet. Fæle hændelser og sagn, som jeg traf på ved min læsning i Evald Tang-Kristensens „Danske Sagn", manedes frem for

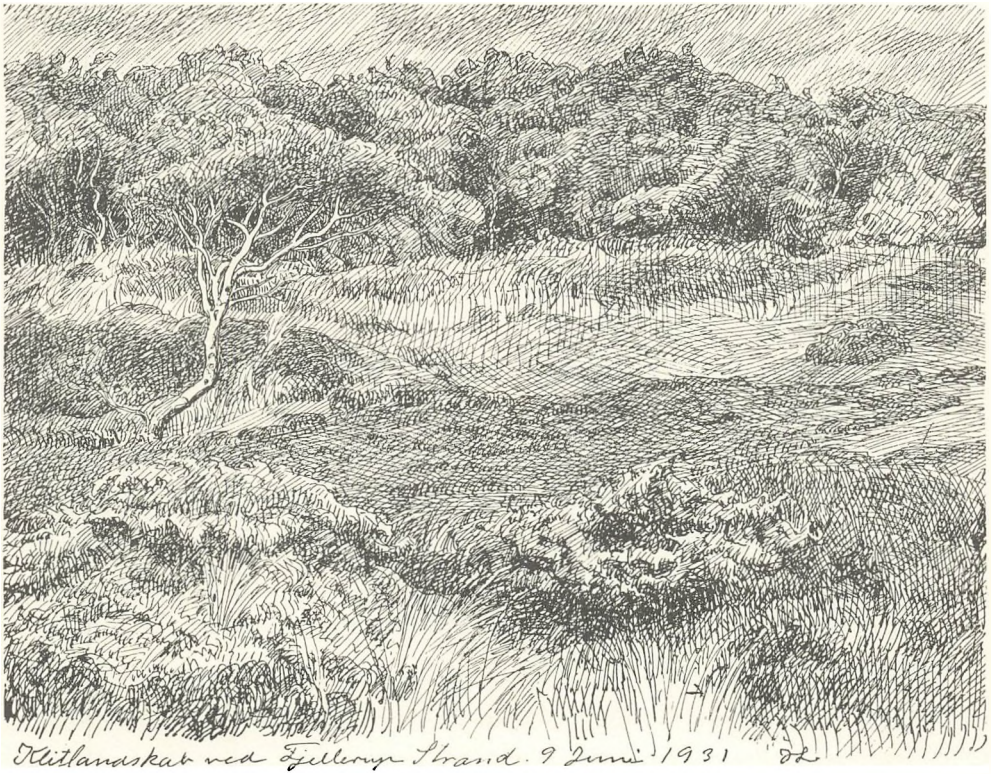
mit indre øje med al ønskelig effekt. Jeg husker også Mariager fjords dejligt farvemættede, østjyske idyl de små bølger, ilinger på åbent vand mellem de solhede, foldede skrænter, græssende fåreflokke og en fjern dunken af et par skonnerters motorer. Inde under land den fjerne larm af en mågesværms hundredstemmede skræppen.

I brat modsætning til disse billeder var en gråttegnet dags møde med vestkystens hårde røst, dens barske ånde lige i ansigtet; vi tager hinanden i hånden, læner os mod blæsten, lader stå til og føler os meget små, mens skyerne rives bort indover land lavt over vore hoveder og sørøgen blæser salt i vore ansigter. Det var stærke stemmer i det orkester langs stranden; i mit indre blev den jydske symfoni vældigt forstærket, hævet til uartikuleret larmen i denne buldrende, åbne verden ude over klitterne. Alle de lyde, der overhovedet findes, er samlet her og males til skum i denne kværn af saltvand og grus – og overdøver for en stund de mangefarvede akkorder i indlandets højtidelige andante; det hele er som en knusende finale her i vesten, som susende hug af en vældig arm. Her har mennesket åbenbart intet at bestille!

Men også den evigt skønne egn ved Sejrøbugtens lyse vande, dens dejlige, altfavnende strandbue har draget mig til sig bestandigt. Og jeg har forsøgt at være trofast, er altid vendt tilbage til mine strande med de grønne skrænter ved Ordrup næs, og de havslidte sten langs kysten. Til mit roligt bølgende bakkeland bag Vejrhøjs krone, hvor jeg i sommernætter har set solen gå under hinsides Jylland i glødende striber, og hvor jeg atter, efter få timers tavs venten under den dybe sommerhvælving, har mødt det nyfødte dagslys i nordøst.

Således har jeg forlængst forskrevet min sjæl til bestemte egne i landet, hvor jeg er hjemme ved hvert gensyn, som om jeg aldrig havde været derfra, eller bare havde lukket øjnene for en kort stund.

Fra lange rejser i „det udenlandske" kan jeg huske disse sære glimt af stærk længsel efter en hjemligt fin og lys kystlinie med sin høje

Klitlandskab ved Fjellerup Strand

himmel. Eller jeg kan længes efter en vestlig gråvejrsdag om efteråret med et fjernt fugletræk under de ilende skyer; eller også en af disse utrolige forårsdage, der er som en naturens morgen, forgyldt af lys og forsødet af dufte, fuld af løfter om farve, frodighed og varme.

Hjemvendt fra en lang rejse, føler jeg det, som havde man ventet mig længe, at flugten alligevel ikke var lykkedes, og at jeg nu kommer tilbage for at bede om tilgivelse.

Under denne himmel hører jeg hjemme. –

Hermed kommer jeg også til at sande, hvad far allerede for mange år siden nedskrev om sin fødeegn, og som da skal ende disse vignetter: „Ældre Forfattere hævder, at Sønderherreds Egne omkring Aalsø, Vejlby og Trustrup er kedsommelige og allerede giver en Forsmag paa hvordan det indre Djursland bliver længere mod Vest. Jeg synes ikke, de har Ret; for det er min Barndomsegn! –

Kom hertil paa en velsignet Sommerdag, hvor Vestenbrisen spiller over det jævne Land og den rene, blaa Himmel med lette Cirrusskyer straaler over de bugnende Kornmarker med Byggens Silkesvøb, over de duftende, tætte Høstakke og de fjærne, blaanende Skove, over Herregaardenes slanke Spir og de hvide Kirketaarne – saa er ogsaa her vidunderligt, rigt og skønt.

Og her har jeg et Sted, som jeg søger hen til, hver Gang jeg kommer hertil. Det er ikke andet end en lille Dam ude paa Marken ganske nær ved min Fødeby. Her er ensomt og godt. Alle mine Drengeaars uforglemmeligste Timer har jeg tilbragt her, og her har jeg drømt mine mest fantastiske Drømme. – Især mindes jeg Stedet ved Sommertid, naar vi badede her, eller naar jeg færdedes her ganske alene, enten fiskende eller siddende uvirksom under de smaa Træer, som gror langs Dammens Bred, Pilebuskene, Poplerne og Elletræerne, stirrende ned i det dybe Vand, hvor Gedder saa gamle som Methusalem og saa store som Krokodiller stod stille ligesom trøskede Træstammer med Mos

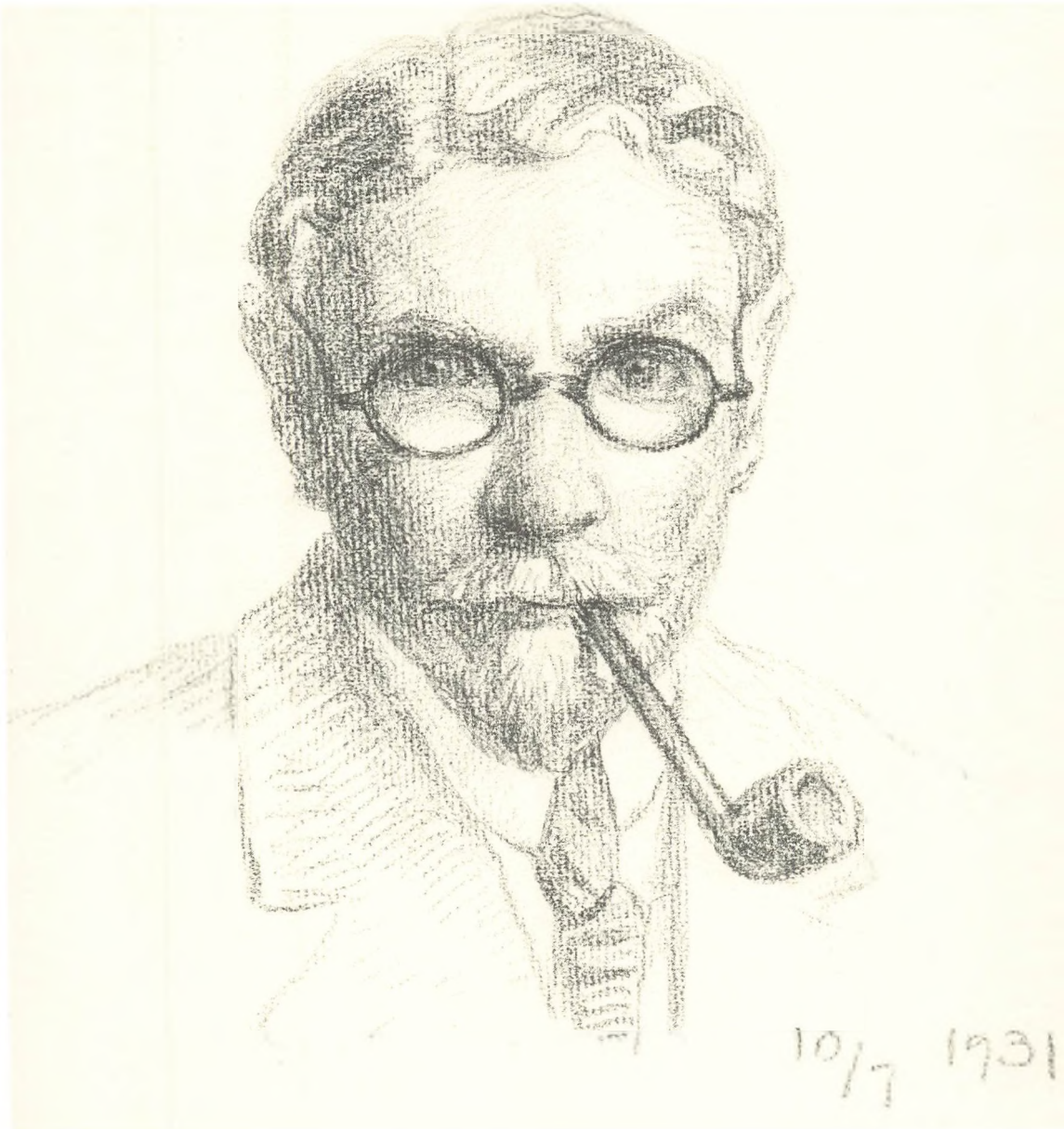

Dammen i Trustrup

paa Ryggen og lurede paa Karudsernes Bataljoner, der jog forbi som Sabelhug af gyldne Klinger, hvor Solskinnet ramte Vandfladen.

Her fandt jeg første Gang Eventyret i Naturen, her tabte jeg min Sjæl, just som jeg havde faaet den, her levede jeg saa intenst som Robinson Crusoe paa sin Ø. Og hertil vender jeg bestandig tilbage, ofte langvejs fra og med mange Aars Mellemrum. Men hver Gang jeg genser Stedet, vækkes alle de gamle Følelser tillive paany. Og naar jeg genkalder i Tankerne, hvad der er hændt mig i Livet, saa kommer det mig bestandig for, at *dette* var det vigtigste.

Det er galt for en Mand, som ikke har en saadan Plet, hvortil han kan vende tilbage, og som han bestandig kan omfatte med den samme Glæde. Det er vel svært at give denne Følelse Navn; nogle kalder den Hjemstavnsfølelse.

Jeg er ikke bange for at kalde den Fædrelandskærlighed."

Achton Friis. Selvportræt

ACHTON FRIIS OG DE DANSKES LAND
er udsendt af
Grafisk Forlag A/S i anledning af årsskiftet 1981-82

Bogen er sat med 11 punkt Baskerville
og er trykt i et antal af 1800 eksemplarer,
hvoraf 400 er stillet
til rådighed for boghandelen

© 1981 by Claus Achton Friis

Grafisk tilrettelægning ved Mogens Poulsen

Omslag af Claus Achton Friis

ISBN 87-429-3633-0

Grafisk Institut A/S · København · 1981